🌳 עץ המשפחה: כמה דורות לפניי?

כיתה ב' | היסטוריה | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ מי היו לפניי במשפחה – וכמה סבים וסבתות היו לסבים ולסבתות שלי?

עיגון בתוכנית הלימודים: כיתה ב', יחידה "אני ומשפחתי בבית והסביבה הקרובה" – סיפור המשפחה ורצף הדורות. (תכנית לימודים מולדת, חברה ואזרחות לבית הספר היסודי (כיתות ב'–ד'), משרד החינוך – המזכירות הפדגוגית, הפיקוח על הוראת גאוגרפיה ומולדת, חברה ואזרחות, תמוז תשפ"א / יוני 2021 – כיתה ב', מטרות היחידה "אני ומשפחתי בבית והסביבה הקרובה")

„מטרה 3 של היחידה: "יכיר את סיפור משפחתו ואת סיפורן של משפחות אחרות בסביבתו הקרובה כבסיס לזיהוי קבוצות השייכות שלו לחברה ולמולדת".“

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים ישרטטו עץ משפחה של שלושה דורות (אני – הורים – סבים וסבתות), יזהו בו כל דור ויסבירו מהו דור.

- התלמידים יגלו בסימולטור את החוק "בכל דור אחורה – פי 2" וירשמו את המספרים לשלושה דורות.
- התלמידים יסבירו במשפט מהו דור ויתנו דוגמה מהמשפחה.
- התלמידים ישרטטו עץ משפחה של שלושה דורות ויסמנו כל דור בצבע אחר.
- התלמידים ינסחו שלוש שאלות פתוחות על העבר לראיון עם מבוגר מהמשפחה.

ידע קודם: ציר זמן אישי ומושגי עבר, הווה ועתיד (כיתה א'). · חיבור חוזר וכפל ב-2 (מתמטיקה ב').

מושגים: דור · עץ משפחה · סבים רבא (דור שלישי לפניי) · רצף הדורות

חומרים: סימולטור הדורות (מקרן או לוח חכם) · דף עץ משפחה ריק (שלושה דורות) · כרטיסי שאלות לראיון · אפשרות: תמונה של עץ אמיתי לשורשים, גזע וענפים

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **6 דק'**	*מעוררים עניין במשפחה ובדורות.* 1. מקרינה את השיר "עץ המשפחה" (2:43). שואלת: "למה משווים משפחה לעץ? מה הם השורשים ומה הענפים?" 2. שואלת: "מי מכיר את שמות הסבים והסבתות שלו? ואת שמות ההורים שלהם?" 3. כותבת על הלוח "דור" ומבקשת לשער: "כמה סבים וסבתות היו לסבים ולסבתות שלכם?" 🎬 **סרטון:** עץ המשפחה – שיר על אילן יוחסין (ילד מוזיקה – עפרה ועידן עינב) – youtube.com/watch?v=JyogRk7YNJQ **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "כי יש לה שורשים – הסבים, וענפים – הילדים", "כי היא גדלה". • תפיסה שגויה נפוצה: "לסבים של הסבים היו 2 סבים" ← תגובת המורה: "נרשום את ההשערה ונבדוק בסימולטור."

2. התנסות **12 דק'**	*מגלים את החוק מתוך ניסוי בסימולטור.* 1. מפעילה את הסימולטור: "דור אחד לפניי – כמה הורים יש לכל ילד?" 2. בזוגות: מזיזים את המחוון דור אחד בכל פעם ורושמים בטבלה כמה אנשים יש בדור. (6 דקות) 3. שואלת: "מה אתם רואים? איך המספר משתנה בכל דור אחורה?" 4. בודקים את ההשערה מהפתיחה. 🕹️ **סימולטור:** מכונת הדורות – גלו את החוק: איך משתנה מספר האנשים כשהולכים דור אחד אחורה? (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "2, 4, 8 – כל פעם כפול." • תפיסה שגויה נפוצה: "המספר עולה ב-2 בכל פעם: 2, 4, 6" ← תגובת המורה: "לכל אחד מ-4 הסבים והסבתות יש כמה הורים? אז כמה ביחד?"
3. המשגה **9 דק'**	*מנסחים את החוק ואת המושגים ומדגימים שרטוט עץ.* 1. מנסחת עם הכיתה: "בכל דור אחורה – פי 2, כי לכל אדם יש אבא ואמא." 2. אני מדגימה עץ משפחה של דמות בדויה (נועה) על הלוח: "אני מתחילה מנועה למטה. מעליה, בשורה אחת, ההורים – זה דור. מעליהם הסבים והסבתות – עוד דור. אני צובעת כל דור בצבע אחר." 3. נעשה יחד: הכיתה אומרת איפה לשים את האח של נועה (באותה שורה – אותו דור). 4. כותבת את ההגדרות ומסבירה: דור הוא בערך 25–30 שנה. מדגישה: משפחות בנויות בדרכים שונות, וכל עץ נראה אחרת. **מושגים:** דור – כל האנשים שנולדו בערך באותה תקופה במשפחה: אני ואחיי דור אחד, ההורים דור אחר, הסבים והסבתות עוד דור. · עץ משפחה – שרטוט שמראה מי במשפחה הוא ההורה של מי, דור אחרי דור. · רצף הדורות – השרשרת של דורות במשפחה – מהסבים, להורים, לילדים. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "האחים ובני הדודים של נועה באותו דור." • תפיסה שגויה נפוצה: "הדוד בדור של נועה, כי הוא צעיר" ← תגובת המורה: "הדוד הוא אח של אבא. באיזו שורה נמצא אבא?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • הכללה: למה בכל דור אחורה יש פי 2 אנשים? האם החוק נכון לכל משפחה בעולם?
4. יישום – ביצועי הבנה **12 דק'**	*עכשיו לבד: עץ משפחה אישי ושאלות לראיון.* 1. מחלקת דף עץ משפחה של שלושה דורות. כל ילד/ה ממלא/ת את מה שידוע (שמות או ציורים), וצובע/ת כל דור בצבע אחר. אפשר להשאיר ריק ולהשלים בבית. 2. מסבירה את משימת הבית: ראיון קצר עם בן משפחה מבוגר או מבוגר קרוב. 3. בזוגות: כל זוג כותב שלוש שאלות פתוחות על העבר. המורה כותבת על הלוח שתי שאלות טובות שעלו. 4. מזכירה: מכבדים כל סיפור; לא חייבים לשתף בכיתה. **משימה:** מלאו את עץ המשפחה שלכם בשלושה דורות, וכתבו 3 שאלות שתשאלו סבא, סבתא או מבוגר אחר מהמשפחה: איך היה כשהיה ילד? **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "באיזה משחק שיחקת כשהיית ילד/ה?", "איך נראה בית הספר שלך?" • תפיסה שגויה נפוצה: שאלה סגורה או על ההווה ("את אוהבת פיצה?") ← תגובת המורה: "האם השאלה מספרת לנו על העבר? איך נשנה אותה ל'כשהיית ילד/ה...'?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • העברה: מה אפשר ללמוד על העבר מסיפור של סבא או סבתא שלא כתוב בספרים?

5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **6 דק'**	*שאלון, כרטיס יציאה וסיכום.* 1. מפעילה את השאלון; הילדים עונים בזוגות. 2. כרטיס יציאה: "כתבו או ציירו: מי נמצא בדור שלכם, ומי בדור של ההורים שלכם?" 3. מסכמת: "כל אחד מאיתנו הוא ענף חדש בעץ ארוך של דורות." **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "בדור שלי – אני, אחותי ובני הדודים; בדור של ההורים – אמא, אבא והדודים." • תשובה חלקית: רשימת שמות בלי חלוקה לדורות ← המורה מסמנת לתרגול עם כרטיסי "אבא", "סבתא". **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • הסקה: אם דור הוא כ-25 שנה, לפני כמה שנים בערך נולדו הסבים והסבתות? 📝 **שאלון** (6 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** כתבו או ציירו: מי נמצא בדור שלכם, ומי בדור של ההורים? • בני הדור של התלמיד/ה: אחים, בני דודים • בדור ההורים: הורים, דודים ודודות

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

החוק "פי 2 בכל דור"	התנסות: סימולטור "מכונת הדורות" וטבלה	הטבלה + שאלות 1–3 בשאלון
הסבר מהו דור	המשגה: הגדרה ועץ על הלוח	שאלה 4 בשאלון + כרטיס היציאה
עץ משפחה של שלושה דורות	המשגה: הדגמת המורה; יישום: דף העץ	דף העץ עם שלושה צבעים
שאלות ראיון על העבר	יישום: ניסוח בזוגות ושיתוף	שלוש השאלות + שאלה 5 בשאלון

התאמה לשונות

מתקשים	• שני דורות בלבד בסימולטור ובעץ, עם תבנית מוכנה ומדבקות "אבא" "אמא" "סבא" "סבתא" • שאלות ראיון מוכנות לבחירה • צבעים מסומנים מראש לכל שורה בעץ
ביניים	• סימולטור עד שלושה דורות, עץ של שלושה דורות ושלוש שאלות לראיון
מתקדמים	• לחשב כמה אנשים בדור החמישי והשישי בלי הסימולטור ולבדוק • להוסיף לעץ ארץ לידה של בני המשפחה ולשאול: מה זה מספר על המשפחה?

מחוון

- רושם/ת נכון את מספר האנשים בשלושה דורות ומנסח/ת את החוק
- מסביר/ה מהו דור עם דוגמה
- משרטט/ת עץ של שלושה דורות עם צבע לכל דור
- מנסח/ת שלוש שאלות פתוחות על העבר

רב-תחומיות

- מתמטיקה: הכפלה פי 2 וחיבור חוזר (2, 4, 8, 16) וחישוב שנים לפי דורות – חשבון של ממש שמשמש לגילוי החוק.
- עברית – חינוך לשוני: ניסוח שאלות ראיון פתוחות – מיומנות שיח וכתיבה.

תשובות השאלון: 1–ב · 2–ג · 3–א · 4–ב · 5–ב · 6–ג

🌳 עֵץ הַמִּשְׁפָּחָה: כַּמָּה דּוֹרוֹת לְפָנַיי?

שֵׁם _____ כִּיתָה _____ תַּאֲרִיך _____

❓ מִי הָיוּ לְפָנַי בַּמִּשְׁפָּחָה – וְכַמָּה סָבִים וְסָבְתוֹת הָיוּ לַסָּבִים וְלַסָּבְתוֹת שֶׁלִּי?

🕹️ בְּסִימוּלְטוֹר: גַּלּוּ אֶת הַחֹק: אֵיךְ מִשְׁתַּנֶּה מִסְפַּר הָאֲנָשִׁים כְּשֶׁהוֹלְכִים דּוֹר אֶחָד אָחוֹרָה?

כַּמָּה סָבִים וְסָבְתוֹת רַבָּא יֵשׁ לְכָל יֶלֶד? אֵיךְ יְדַעְתֶּם בְּלִי לִסְפּוֹר?

_____

_____

🛠️ מִשִׁימָה: מִלְאוּ אֶת עֵץ הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁלָּכֶם בִּשְׁלוֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְכִתְבוּ 3 שְׁאֵלוֹת שֶׁתִּשְׁאֲלוּ סַבָּא, סָבְתָּא אוֹ מְבֻגָּר אַחֵר מֵהַמִּשְׁפָּחָה: אֵיךְ הָיָה כְּשֶׁהָיָה יֶלֶד?

_____

_____

_____

📝 שְׁאֵלוֹן

1. כַּמָּה הוֹרִים יֵשׁ לְכָל אָדָם?

◯ 1 ◯ 2 ◯ 4

2. כַּמָּה סָבִים וְסָבְתוֹת יֵשׁ לְכָל יֶלֶד?

◯ 2 ◯ 8 ◯ 4

3. מָה קוֹרֶה לְמִסְפַּר הָאֲנָשִׁים בְּכָל דּוֹר שֶׁהוֹלְכִים אָחוֹרָה?

◯ גָּדַל פִּי 2 ◯ נִשְׁאַר אוֹתוֹ דָּבָר ◯ קָטָן

4. מַהוּ דּוֹר?

◯ כָּל הָאֲנָשִׁים בַּבִּנְיָן ◯ אֲנָשִׁים בַּמִּשְׁפָּחָה שֶׁנּוֹלְדוּ בְּעֵרֶךְ בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה ◯ יוֹם הֻלֶּדֶת

5. אֵיזוֹ שְׁאֵלָה מַתְאִימָה לְרַאָיוֹן עִם סָבְתָּא עַל הָעָבָר?

◯ מָה הַשָּׁעָה עַכְשָׁו? ◯ בְּאֵיזֶה מִשְׂחָק שִׂחַקְתְּ כְּשֶׁהָיִית יַלְדָּה? ◯ מָה תֹּאכְלִי מָחָר?

6. אִם דּוֹר הוּא בְּעֵרֶךְ 25 שָׁנָה, לִפְנֵי כַּמָּה שָׁנִים בְּעֵרֶךְ נוֹלְדוּ הַסָּבִים וְהַסָּבְתוֹת?

◯ 25 שָׁנָה ◯ 100 שָׁנָה ◯ 50 שָׁנָה

🎟️ כַּרְטִיס יְצִיאָה: כִּתְבוּ אוֹ צַיְּרוּ: מִי נִמְצָא בַּדּוֹר שֶׁלָּכֶם, וּמִי בַּדּוֹר שֶׁל הַהוֹרִים?

_____

_____

🪞 רֶפְלֶקְצִיָה

מָה לָמַדְתִּי הַיּוֹם עַל הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁלִּי?

_____

מָה הִפְלִיא אוֹתִי בְּסִימוּלְטוֹר הַדּוֹרוֹת?

אֵיךְ גִּלִּיתִי אֶת הַחֹק – מָה עָזַר לִי?

אֶת מִי בַּמִּשְׁפָּחָה הָיִיתִי רוֹצֶה לִשְׁאֹל עַל הֶעָבָר, וּמָה אֶשְׁאַל?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אֲנִי יָכוֹל/ה לְהַסְבִּיר מָה זֶה דּוֹר.			
אֲנִי יָכוֹל/ה לְחַשֵּׁב כַּמָּה סָבִים וְסָבְתוֹת יֵשׁ בְּכָל דּוֹר.			
אֲנִי יָכוֹל/ה לְשַׂרְטֵט עֵץ מִשְׁפָּחָה שֶׁל שְׁלוֹשָׁה דּוֹרוֹת.			
אֲנִי יָכוֹל/ה לְנַסֵּחַ שְׁאֵלוֹת לְרֶאָיוֹן עַל הֶעָבָר.			